

ЂОРЂЕ ПИСАРЕВ

ПАРК: РЕЧНИК

АЛТЕРНАТИВНА СТВАРНОСТ. Постоји табла комичног стрипа *Породица* са тривијалном причом која се одвија у офису госн Газде и односи се на савим обичну заврзламу: нешто, као, странке чекају да их господин Газда прими, чекају сатима, затим одустају... Именовани господин све време држи слушалицу телефона и слуша покорно горопадну и досадну супругу која га дави сатима и сатима. И то је све. Безначајно, наравно. Чак није ни духовито. Права ствар је у другом плану: на зиду канцеларије висе две слике. На једној младић, на другој девојка. Док се одвија ступидна трик главна прича, ово двоје младих се упознаје, шетају из слике у слику, заволе се, ступају у брак и, у задњем квадрату, они већ имају насмејану и задовољну децу. Фантастичан простор у простору, стрип у стрипу, прича у причи. У култном парковском стрипу *Тајанствени разносач плаката* појављује се могућност да јунаци, већ припадници једне дводимензионалне плохе, основне површине стрипа, уђу у плакат и промене место бивствовања. Трећа димензија на нивоу психолошке спознаје! Слично се дешава и у другом цртачком делу овог креативног двојца, у стрипу *Тајанствено осирво*; наимае, везир, један од јунака, сплетом околности испадне из стрипа и следи потпуно празан квадрат. Јунак је испао из једне реалности, отплутао из једног простора, нама познатог, у други, остављајући за собом празнину, „празан стрип”, бар до оног тренутка у којем ћемо именовати новоосвојени простор загубљен у лавиринту бескрајних могућности. У филму *Сфера* један од јунака који је стекао моћ да, подсвесно, испуни себи баш сваку жељу, ствара ново издање романа *20.000 миља ѿд морем*, која траје само до 71. странице! После тога, следе празни листови. Овом јунаку, а заправо свемогућем читаоцу, чинило се

да је после 71. странице све „сувише страшно” и непријатно, па их је елиминисао.

ДРУГИ. Осим ситних животних неподопштина, какве су суочавање са свим оним силним питањима стандарда – куповна моћ, комфор, потребни вишак слободног времена – када је у питању сам чин настајања/писања дела, уопште није важно што писац живи у слабашној државици каква је Парк. Напротив, у свету који све више постаје виртуелан, живети у потпуно виртуелној држави каква Парк јесте – нема ни граница: не зна се ни колика је, па скоро ни како се зове! – може за уметника да буде подстицајно. Како се изборити с таквом сулудом реалношћу која надмашује и најјачу имагинацију? Сасвим је другачије када говоримо о статусу литературе/писца; уколико се одређујемо према Другима, а не видим како би другачије, онда је смешна работа у Парку бити писац. Немате тржиште, немате читаоце, па дакле ни тираже – не вредите готово ништа. Издавачи кукају и дају тричаве хонораре (а већина аутора ради забадава, или чак и плаћају, сретни што им је књига уопште видела дана!) а истовремено, ипак, раде и живе од књига. Писцу то није омогућено: издавачи су, дакле, и поред прилично лоших услова (шта, лоших? Непостојећих! Дебакл!) професионалци, а писци су у категорији „заљубљеника”, малтене фанова, а егзистенцију осигуравају на другом радном месту. Хонорари, стипендије, могућност одржавања плаћених књижевних вечери или држање курсева (креативног писања и сл.) па и награде, које у великом свету знају да обезбеде нужни новац потребан за живот, овде је то само сан који изазива горак осмех. Парковљани су на репу Света, слепа мрља, па зар је реално очекивати да би неко, ко се, чак и успешно, бави списатељским послом, могао и да живи од тога? Мали су Парковљани и њихова гладна уста широм су разјапљена према Свету, зинули су разјапљених чељусти жељни свега, а на крају преузимају најприземније: купују јефтину робу на светској пијаци тричарија, истовремено неспособни да било шта продају.

ЕЛИТА. Опција која се подразумева на Западу, у високо развијеним друштвима Парка, када се изговори синтагма „нова елита”, доноси са собом, неизбежно, слику успешних адвоката, новинара, креативних директора и, наравно, пратећи низ професија. Према визији аутора књиге *Бобои у рају* – бобои, од речи *bourgeois* и *bohemian*: буржоазија/боемија – ова нова елита, која располаже парама, али не дозвољава да паре располажу њима, кренула је у економску експанзију користећи, између осталог, најновија дигитална технолошка достигнућа. С парама на располагању и утицајем који потиче од добрих менаџерско-медијских веза, нова

елита може себи да дозволи да једе сир „бри” и пије црно вино. Чак, једно време, могли су себи да дозволе „ману” да – нису похлепни. Нова елита, у Парку, више личи на мешану салату; адвокати унеколико, но њену основу чине „бизнисмени” проблематичног, често неименованог „бизниса”, агенти за продају некретнина, пословни људи везани за политичке странке...

ЖИВОТ. Све се понавља у парковским животним причама, све осим самог живота. Он је непредвидљив, неочекиван и не дозвољава коначно планирање нити живљење по строго зацртаном курсу. Живети у свету књига значи бити у интерактивном односу с њима: боре се оне за своје место и маме Парковљане да им се врате. Понекад, само један цитат може да замени хиљаде књига јер, будимо искрени, сувише често за тренутне учеснике живота Парковљани помисле: „Како бих желео да сам код куће у својој парковској рупи, поред свог топлог камина, уз светлост лампе.”

ИСТОРИЈА. Истанчане и минуциозне анализе историјских личности, с једне стране, али и, с друге, савршени психолошки портрети јунака укопаних у време, наравно и убедљива реконструкција атмосфере тог истог и јединог (парковског?) Времена, сигурно би пружиле добар материјала марљивим теоретичарима новог историцизма, на пример, јер омогућавају како проучавање историјског аспекта књижевности тако и књижевног аспекта историје, али је дефинитивно пресудно да у добро написаној парковској прози тумачењу мора да буде подвргнута и сама историја. Зашто да не, зар није, у напоменама које су се тицале *Мемоара*, чувена есејисткиња тврдила да сви који историјски роман стављају у посебну категорију заборављају да је писац увек само тумач, уз помоћ метода свог времена, извесног броја минулих догађаја, успомена свесних или несвесних, личних или туђих, дело од исте материје од које је и историја? Узме се један познат живот, писала је такође она, завршен и утврђен историјом – уколико то живот икада уопште може бити – тако да се једним потезом обухвати цела кривуља.

МЕСИЈАНСТВО. Како оно каже јунак помодне приповести *Изгубљен у Парку*: „Почетком тридесетих моје разочарање самим собом достигло је ступањ на којем сам изгубио сваку наду. Истину говорећи, имао сам мало шта да изгубим”... У таквим околностима, где је стварност потмули звук сирене у магли, није чудо да месијанску улогу могу да преузму и писци, углавном лоши, они који су снагом апарата – идеолошког, поткупљиво-критичарског итд. – своје лажно писмо потурили за (бескрајно) вредно, а затим дозволили да им личност, жељна моћи, дође, нажалост, до пуног изражаја. Месијанства у самој књижевности дакле има, али више

у покушајима јер је, увек, лажно. Тако и није дугог даха. Огледа се у периферним, спољашњим слојевима, користећи се несигурним и неодрживим догмама о једној поетици, то јест стратегији, која би, наводно, била једина истинита, исправна и могућа. Ово монополистичко поетичко месијанство брзо умире, заједно са својим Репрезентом, остављајући иза себе мистично-егзотичне трагове, попут рушевина негдашњих империја чије трагове проналазимо у безбројним слојевима затрпаним земљом која, на крају, увек све прекрије. Постпарковска култура, која још увек егзистира, препознаје се као цивилизација у знаку ентропије; непостојање јакот субјекта аутоматски не дозвољава постојање Месије, односно месијанства у Парку.

НЕЛИНЕАРНОСТ. Ништа више није једноставно, на срећу, а живот се (више) не одвија као линеарна прича са срећним или несрећним крајем, него је изломљен на безброј могућности од којих ће се неке десити, а неке не. Од чега то зависи тешко је рећи јер Парковљанима није знано колики је заправо део који покрива усуд, а колики је део за који сами одговарају својим поступцима. Неизбројиви комади, фрагменти, плутају око Парковљана, а један од могућих избора представља живот сваког од њих, појединачно. Живот приче која настањује романе парковљанске књижевности у датом тренутку стварности носи одређену, самосвојну ауру: могли су бити написани само једном, прецизно одређеном руком.

ПИСЦИ. Показало се, не само у сну него и у пракси – па и на јави! – да у Парку боље живе они писци који не пишу. У ову категорију спадају: писци-политичари (баве се важним државним пословима и имају добру и сигурну плату и, наравно, немају времена да пишу. Као подгрупа, постоје и писци-чиновници: скоро исто, а раде још мање, уколико је то уопште могуће); писци-лауреати (осим спорадичних случајева, на награде су претплаћени једни те исти заслужни писци које богови и критичари обожавају, а награде добијају писали или не, па тако најчешће бирају да се не муче, то јест не пишу); писци-говорници (наступају на гробљима, важним конференцијама, годишњицама и јубилејима, па и на књижевним вечерима, а у зависности од пригоде, навикли су да не одбијају ни минималне, али ни максималне хонораре и примају и у натури, нпр. у електричној ракији, конзервама са говеђим нареском и улазницама за позоришне представе – забележен је и хонорар у виду бесплатне чланске карте за градску библиотеку – и, наравно, од толиких говора не стижу да пишу); писци-новинари (самоуверени и дрски. Пробојни, а сигурност им даје активно писање; наравно, готово сви ови писци заборављају да им текстови живе само један дан и да, пишући непрегледне товари дневних

тричарија, заправо више не пишу своје књиге); писци-мужеви (добро су се удали, по систему „када већ неко мора да ме издржава, нека то буде неко ко ме воли“); ова племенита идеја се током времена у потпуности изопачи и писац и не схвати како се од генијалца који има своју собу, свој мир и све време овог света претворио у бедно плаћеног батлера са пуним радним временом које подразумева не само мењање пелена, плаћање рачуна и кување ручка него и кућне поправке, снабдевање, такси-услуге итд.); писци-пензионери (једва дочекали пензију да имају слободног времена за писање, а наравно заборавили да су толико остарили и да су се толико потрошили да у њима више нема ни мрвице страсти, а богами ни воље да седе за тастатуром и трлабабалан, трлабабалан, трлабабалан...); постоје и заиста успешни писци. Они само пишу, имају одличне тираже, добру зараду и срећни су. Истина је да таквих писаца заправо и нема у Парку...

ПРОЗОР. Погледајте кроз прозор, онај до улице, и размислите: шта заправо видите? Сивило прашњавих кровова солитера, металне брзожуреће четворочкаше што нештедимице испуштају вреле отрове, изгубљене пешаке на искрзалој цести... Када би, опет, неким чудом, могли да завирите кроз те исте прозоре, али са супротне стране, видели бисте мање или веће собе са светлим, тамним или безбојним тапетима које остављају привид пријатног станишта: велики и мали телевизори, монитори компјутера, стерео уређаји, усијана политура беспрекорних трпезаријских столова, техно-сјај свемирских кухињских апарата, савршени-беспрекорни-удобни-стопостотнодрвени-сајберспејс лежајеви (живот, ипак, помислите, није баш увек леп због својих дела). Јесте ли уморни од таквог живота и буке и смрада који заглушују сва чула? Знате ли да постоје прозори – можда сте то заборавили – који се отварају у другачију стварност? Уколико отворите тај прозор, јабука ће вам ускочити у собу у јесен, ледени ваздух биће вам забаван поред вагрице која жари у отвореном огњишту у зиму, обухватиће вас мирис јоргована у пролеће, шкрипа ђерма ће вас упозорити да је обавезно да пијете хладну и чисту воду, а таласи врелог ваздуха и сунце које пржи равницу неће вас уплашити у лето: па ви сте у тврђави од набоја, на богатом острву званом Парк.

ПУТОВАЊЕ. Путовати, корисна је то ствар, то голица машту, пише у уводу чувеног романа *Путовање на крај ноћи*: „Све остало је само разочарање и замор. Наше је путовање потпуно измишљено. У томе и јесте његова снага. Оно иде од живота до смрти. Људи, животиње, градови и ствари, све је измишљено. Ово је роман, само измишљена прича... А онда свако може да учини то исто. Довољно је да затвори очи. То је с оне стране живота.”

РАЗГОВОРИ. Па, што би рекао један маштовити Парковљанин, задовољан сам што то знам! Одређена напетост која је приметна у односима јунака парковљанске књижевности не говори о нетрпељивости, нити доноси и примисао о „неспоразумима” или „лошем односу”. Начин комуницирања Парковљана, расправе у којима се понекад бркају теме разговора и лична, тренутна осећања, немају никакве везе са њиховим „коначним” емоцијама. Парковљани јесу рођени једни за друге, уживају једни у другима, осећају се испуњенима у том односу без обзира на чарке и, понекад, варнице пролазне нетрпељивости које избијају у расправама. У питању је уживање у игри љубави, а надмудривање и гесте само су део стратегије, стил одабраног живота. Нису Парковљани претерано свесни ове ситуације. Они, ипак, уживају у надмудривању не размишљајући превише о позицији, ставу који заузимају, изграђујући сопствени стил, тј. модел понашања. А и зашто би мислили о томе када има толико ствари о којима морају да, брзо, врло брзо, размишљају да би могли једни друге да надмудре? Како се оно каже у повести *Лав, Вещица, орман и Парк*: биће ово довољно узбудљиво и без претварања! Понекад у дугим разговорима, када превише паметују а победника нигде на видiku, Парковљани претерају. Позната је бар једна ситуација у којој је јунак, занет, острашћен, у тренутку када се разговарало о нисамвишенезнамтачноочему, можда нешто према фантастично-симболичним сликама које треба да објасне карактер извесних јунака, попут наднаравне слике ројева лептира који прате појављивање јунакиње у *Што година њуноће*. Или, када јунак искористи тренутак, па у гневу, у жестоком разговору, хватајући се за успутне изјаве, начини од њих опште место, генерализује, па онда лажно оптужи: ником не би ништа опростили, сви су неопозиво криви, или су оперисали нос или сисе, или су били страшни комунисти.

СЛОБОДА. На страну сада да ли се књижевном јунаку ствари заиста дешавају или не, о томе свако може да има своје мишљење, оно што нас интересује је недостатак личне слободе. Недостатак иницијативе? Напросто, није нормално да се затекну у ситуацији у којој им је СВЕ дозвољено, а да их урођени блокатори заустављају. Доспевају у ситуацију у којој могу да испуне сваки од својих потајних снова, а сасвим друга је прича што често пожелеле нешто што се не сме! Није у питању некаква посебна моралност, за њих, уосталом, морал има растегљиве границе. Шта бисте, уосталом, ВИ пожелели да сте се нашли у таквој прилици? Замислите само, могуће је све, или бар све, јер није јасно да ли би, на пример, једна слатка случајно изазвана смрт била дефинитивна

или би „важила” само у том свету? Наши опрезни јунаци, толико раскошно „слободни” у (фикционалним) приповестима, толико дрски у расправама са другим јунацима из свог не тако малог света, када заиста стигну на праг оног што би пожелело малтене свако, а то је чињење СВЕГА што пожелиш, теоријски без последица, једино су могли ДА ПОЖЕЛЕ, а за то им и није требао свет у коме су се, ни криви ни дужни, затекли.

СУЗЕ. Године 1984, одговарајући на питање шта је за њега највећа брига у животу, један од романописаца је одговорио: „Волео бих да смем рећи – како не лагати, али морам да кажем – како лагати што мање. Живимо у лажи, и с лажи. Својом и туђом. У лажи егзистенције, лажи историје, лажи цивилизације, лажи опште двосмисли. А живот у лажи сам собом носи своју одмазду. Лаж која и најмање прелази скромну меру цивилизованих компромиса оставља трајне и трансформирајуће трагове на дух, морал и персоналитет човека... Ко је навикао да лаже друге, завршиће тиме што ће лагати самог себе.” Он је записао и ове редове: „Има људи чији је живот траг у води. Невидљиви су, нечујни, нестварни, без отисака у пешчаној пустињи човечности.” Могли бисмо и ми да кажемо да је истина трошна а живот пролазан, дефинитивно обележен неминовношћу смрти, али то сви знамо. Могли бисмо да кажемо да смо видели општу историју бешчашћа, али то је већ речено. Могли бисмо да говоримо о колективној кривици, колективном греху и колективном злочину но, ко од нас није свега тога свестан, ма са које се стране привида налазио? Могли бисмо, и то би, можда, било оно право, да изговоримо неколико реченица достојних сваког малог смртника, нечујног и невидљивог у пешчаној пустињи човечности, који јесте свестан трошности живота у коме се тако извесно једе смрт и тешко прави разлика између лажи и истине, малог смртника, кажемо, јер сви смо ми једнаки у намерама, а различити у сновима. Могли бисмо, ипак, и то је наш избор, да се позовемо на речи савршеног андроида који, свестан да мора умрети, говори с поносом и надахнућем слабашном људском створу каква је све чудеса у свом кратком али робусном животу видео, небеска чудеса у којима је лично учествовао и која су недоступна обичном људском створу бар још хиљаду његових живота. Јер, и ми смо видели: Бескрајна поља расцветалих црвених булки, пламтеће кугле које се шетају око главе, сунце које се поново рађа после апокалипсе, златна јутра у винограду, безброј звезда падалица, милион славуја, бомбе које падају зато што сам изуо чизме, нестварну месечину, чарапе с држањем, комаде челика што лепршају испред очију попут разиграних лептира, спавање са змијама у влажној

рупи на пољанчету, четири истовремене дуге на небу у зони сумрака, Парку, и сви ти тренуци, када нас не буде, биће изгубљени као сузе на киши...

СУДБИНЕ. Истину говорећи, историја књижевности бележи мноштво пикантерија везаних како за животне судбине писаца, тако и за њихове каријере. На пример, да је један писац држао труле јабуке у писаћем столу, да је други најсуморније драме писао у рано јутро или да је трећи, када би му понестало имена за јунаке, излазио на улицу и преписивао називе улица. Опет, један парковски писац с иронијом је устврдио да у Парку песник мора бити мршав да би био истински уметник, а све у складу с глупим предубеђењем да су писци сушичава створења која седе у неком подруму и пишу, данима и ноћима без сна и хране, пљујући истовремено крв и комадиће трулих плућа... Исти тај с правом је устврдио, опет не без ироније, да, на пример, дуга коса и брада нису баш неопходни да би неко био велики писац: „Један је имао велику браду, али је био и велики писац. Други пак уопште није имао браду, а био је величанствен. Други је имао бркове, четврти није”... Уопште не постоје правила када су спољни (животни) услови у питању. Неком од писаца одговара миран и срећен грађански живот, неко боље функционише када је сам. Не ваља када одаберете погрешно: може се десити да упропастите или свој брак, или свој дар. У сваком случају, у опасности је и ваш живот. Уосталом, мислим да смо сви свесни колико је литература заправо мало утицајна када је у питању деловање на стварност коју живимо: она је, по својој природи, усмерена на стварање комплетног система свести који се мери колективним сном Друге историје, а он се распростире на сва времена. Стварање те паралелне историје, која и нема много везе са текућим, дневним материјалом, посао је који се не мери поменутиим „данас”. Тако и они који, у потрази за брзом славом, описују пикантне детаље минорног дневног догађаја прочитаног у јутарњим новинама, или опет, с друге стране, обрађују искључиво сопствене опсесије и самодоволне интелектуалне концепције или испразну виртуозност, не само да не доказују како литература утиче и мења стварност, него истовремено праве и брзу ломачу за своја дела. Што се тиче саме књижевности, она такве чак и не региструје.

ЧУДО. Не треба никога да изненади што Парковљане и не чуде ствари које им се дешавају. Па, мајку му, били су довољно одрасли да би схватили да је, пре свега, њима подарени живот једно велико, велико чудо. Колика је била вероватноћа да се БАШ ОНИ роде и то у тренутку/времену у коме су се родили? Када би постојао математички начин да се израчуна, а били су врло

сумњичави по том питању, када би постојала егзактна формула која би узела у обзир године од настанка живота у Парку, број људи који су до тог тренутка живели у Парку и њихове личности, сигурно је да би резултат казивао да је могућност да се они роде, такви какви јесу, била један према билион билиона билиона. Или нешто слично. Значи, већ то што су рођени није равно чуду, него је још много више. Па опет, свет познатих параметара у познатом континууму није уопште морао бити такав какав јесте. С једне стране, могли су бити не људи, него ствари, маслачак којег је појела глупа крава, могли су бити дашак ветра изнад дела шуме на Гори, онај дашак што је прелетео преко доњег шора једног пролећа, негде за викенд, и усталасао бркове олињалог мачора што је лењо прелазило улицу, а на додир ветра само се овлаш стресао. С друге стране, могли су бити рођени као тртмртнезнамшта у свету који би био сасвим другачији: реке би текле увис, као водопади изврнути наглавачке, планета је могла бити као борговска циновска коцка која виси у свемиру сазданом од хладног, челичног пламена. И зато се нису чудили. Били су живи. Видели су и чули. Није то било лоше. Било је много више од самог Почетка и, није болело, нити их чинило несретним.

(Одломак из рукописа романа *И ноћ се увуче у његово срце*)